

Key words: European security and defence system; foreign security strategy of the FRG; the FRG as a subject of the EU security policy; the conflict in the East of Ukraine.

УДК 325.455

І.В. Каріх

ГУМАНІТАРНА СФЕРА ЯК ОБ'ЄКТ ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ

У статті гуманітарна сфера життя суспільства розглядається як об'єкт політики національної безпеки. Проаналізовані основні підходи до цієї проблеми, представлені в науковій літературі та законодавчій базі. Окрема увага приділена концептуалізації поняття «гуманітарна безпека». Практична реалізація теоретичних підходів до гуманітарних проблем українського суспільства розглядається на прикладі стратегій національної безпеки 2007 та 2015 років.

Ключові слова: гуманітарна сфера, гуманітарна безпека, гуманітарна політика, національна безпека.

Однією з актуальних проблем в українському політологічному дискурсі є питання визначення поняття «гуманітарної безпеки» та окреслення гуманітарної сфери як об'єкта національної безпеки. Агресія Російської Федерації щодо України та спровоковані нею сепаратистські рухи на сході країни, що мають ознаки також гуманітарної експансії, зумовили все активніше звернення до питань гуманітарної безпеки у площині державної політики національної безпеки.

Інформаційна та ідеологічна агресія, зовнішні і внутрішні міграційні процеси спричинили трансформації у гуманітарній площині, маніпуляції питаннями гуманітарної сфери, пошук інструментів впливу в освітній і науковій сфері, культурі і релігії. Мова про, передовсім, маніпулювання мовним питанням, використання концепцій «руського світу» та ідеології великодержавності в історичній науці, наростання впливовості Московського Патріархату, домінування в українському культурному просторі низькоякісного російського культурного продукту. Саме гуманітарна катастрофа, за визначенням фахівців, стала передумовою військової агресії Російської Федерації.

Питання гуманітарної сфери як об'єкта національної безпеки піднімається у працях українських вчених В.П. Андрущенка, О. Волкова, І.М. Дзюби, М.Г. Жулинського, С.І. Здіорука, С.О. Зубченка, В.В. Карлова, В.Г. Кременя, В.С. Крисаченка, В.П. Лановенка, О. Онищенко, Б.О. Парахонського, А.Г. Погрібного, М.В. Поповича, М.М. Розумного, В.А. Скуратівського, М.Т. Степика, В.Б. Фадєєва, Г.П. Чміля, С.А. Чукута, Л.В. Чупрія, К.Л. Шкумбатюка та інших авторів.

У питанні про гуманітарну безпеку та пріоритети державної політики, спрямованої на її забезпечення, доречно звернутися до понять, що визначають теоретико-методологічний базис політики безпеки, – до понять цінностей та національних інтересів. З переліку цінностей, відображених у базовому законі про засади політики національної безпеки в Україні у якості відповідника національним інтересам, принаймні два елементи з трьох мають гуманітарний зміст: це – інтелектуальні та духовні цінності Українського народу (Ст. 1) [5]. Третій вид цінностей – матеріальні. Їх захист має чіткі механізми об'єктно-суб'єктної взаємодії, що визначає рамки політики безпеки на основі юридичного поняття власності. Таким чином, поза проблемою захисту об'єктів власності, політика безпеки, що спирається на чинну в Україні законодавчу

базу, спрямована на збереження і примноження гуманітарного капіталу нації – інтелектуального і духовного потенціалу Українського народу.

Однак, якщо виходити з логіки, за якою в Законі «Про основи національної безпеки України» визначено сфери суспільного життя, в яких держава здійснює політику безпеки, що має специфічний предмет, завдання і засоби реалізації, то гуманітарна сфера визначена тут у числі інших пріоритетних напрямів. Статті 7 і 8 виокремлюють специфічні загрози національній безпеці, що виникають у гуманітарній сфері, та відповідні напрями державної політики.

Виділено, зокрема, такі проблемні напрями державної політики, що мають соціальну та гуманітарну спрямованість, як: невідповідність програм реформування економіки країни і результатів їх здійснення визначеним соціальним пріоритетам; неефективність державної політики щодо підвищення трудових доходів громадян, подолання бідності та збалансування продуктивної зайнятості працездатного населення; криза системи охорони здоров'я і соціального захисту населення і, як наслідок, небезпечне погіршення стану здоров'я населення; поширення наркоманії, алкоголізму, соціальних хвороб; загострення демографічної кризи; зниження можливостей здобуття якісної освіти представниками бідних прошарків суспільства; прояви моральної та духовної деградації суспільства; зростання дитячої та підліткової бездоглядності, безпритульності, бродяжництва.

Очевидно, що цей перелік відображає стан суспільства і сформований конкретними умовами політичний порядок денний, що був актуальним на момент написання і прийняття Закону у 2003 році. Деякі з названих проблем є частиною більш загальних тенденцій тих суспільних трансформацій, які досить динамічно змінюють умови життя і свідомість громадян України впродовж останніх двох десятиріч.

Певні загрози з наведеного вище переліку можуть бути об'єднані в одну категорію та означені як соціальні наслідки економічних реформ. Інші, такі як прояви моральної деградації та духовної деградації, сформульовані надто широко і абстрактно. І для того, щоб вони стали предметом вироблення спеціальних заходів і стратегій державної політики, мусили б бути конкретизовані. Прикметним є те, що в статті 8 Закону, в переліку основних напрямів політики національної безпеки, побудованого за принципом симетричного відображення загроз, визначених у Ст. 7, такій загрозі, як «прояви моральної та духовної деградації суспільства», відповідає ще більш загальна теза про охорону та відновлення духовного (поруч з фізичним) здоров'я людини [5].

Поруч з національними інтересами, що виражають колективну природу суспільного буття, політика безпеки, у своїх чинних політико-правових рамках, визнає пріоритетність інтересів окремої людини та необхідність їх збалансованого представлення поруч із інтересами суспільства та держави. Інтереси людини, так само, як і національні інтереси, спираються на розуміння певної категорії цінностей, що широко представлена у сучасному суспільно-політичному дискурсі – на т.зв. загальнолюдські цінності.

Академік НАН України Олексій Онищенко визначає, що до останніх насамперед належать гідність і свобода особи, благополучна родина, людинолюбна і природоохоронна моральність, мирне співіснування, взаєморозуміння і співпраця. Ці цінності, на думку вченого, передаються через культуру, релігію і національну ментальність в межах кожної національної спільноти та становлять спільний внесок усіх народів та людства в цілому в своє майбутнє [9, с. 68].

Природно, що політика безпеки також оперує такими людиновимірними, чи, іншими словами, гуманітарними поняттями та принципами, які широко використовуються в документах державної політики і національному законодавстві не

лише України, але й інших країн світу, а також у сфері міжнародного права, починаючи зі Статуту ООН і Загальної декларації прав людини.

Пріоритет прав та інтересів людини став загальноновизнаною і поширеною нормою у національному законодавстві сучасних держав, що неодмінно декларується в підходах до регулювання суспільних процесів. Критично оцінювати подібні декларативні положення, якщо вони навіть містяться в Основному Законі держави, закликає конституційний експерт Харківської правозахисної групи Всеволод Речицький. Експерт звертає увагу на положення чинної Конституції України про життя людини як найвищу соціальну цінність. Якщо сприймати це положення буквально й імперативно, робить припущення В.Речицький, то «бюджет слід починати з охорони здоров'я, скорочувати витрати на держапарат і Верховну Раду, поки не буде вилікувана остання дитина». Крім того, з пріоритету людського життя як найвищої цінності випливає неможливість «посилати солдата в бій», а також «не мають значення демократія і суверенітет» (В.Речицький). Отже, на думку експерта, до Конституції включено норму, яка «не працює ні як прямий юридичний припис, ні як риторична фігура» [6, с. 21].

На думку сучасних вітчизняних дослідників, особисту безпеку людини, яка може бути виділена в окремий вид безпеки, слід розуміти як захищеність від насильства, неправомірного примусу, цинізму, образ власної гідності і т.ін. Проектування цих підходів на конкретику суспільства посткомуністичного транзиту спонукає до внесення певних уточнень в поняття гуманітарної безпеки. Серед загроз національній безпеці в гуманітарній сфері, станом на 1996 рік, автори колективного дослідження Національного інституту стратегічних досліджень відзначали критичний стан науки, освіти системи виховання в Україні, що призводило до руйнування науково-технічного потенціалу країни, поширення цінностей масової культури, криміналізованої свідомості та нігілізму стосовно суспільних ідеалів, патріотизму та норм моралі як такої. В якості однієї з головних дослідники констатують небезпеку погіршення міжнародних відносин [8, с. 64-65].

Слід зауважити, що релігійна ситуація в Україні та міжцерковні конфлікти розглядаються в даній праці окремо і їм присвячено досить значний обсяг аналітичного матеріалу. Очевидно, такий підхід зумовлений був складним періодом церковного розколу та конфесійних протистоянь, що нерідко мали в середині 90-х років силовий характер [8, с. 67-72].

У 2008 році за участі фахівців зазначеної інституції було підготовлено проект «Концепції гуманітарного розвитку України», який, зокрема, визначав такі пріоритети гуманітарного розвитку держави, як формування суспільства знань, соціальну активність громадян, культурну та політичну консолідацію української нації [7]. В цьому документі гуманітарний розвиток визначався у політичному, економічному і соціальному вимірах, в якості основного механізму забезпечення довгострокової самодостатності та конкурентоспроможності України у глобалізованому світі пропонувалося формування нової якості життя людини (для цього визначалися такі напрямки державної політики, як розвиток охорони системи здоров'я та впровадження пріоритетів здорового способу життя, гармонізація людського і природного середовища, заохочення народжуваності, підтримка та розвиток сім'ї, створення дієвої системи доступної неперервної освіти як базису соціальної і професійної мобільності населення, створення належних умов праці, впровадження високих соціальних стандартів життя). Особлива увага в документі приділялася необхідності формування суспільства знань, яке, згідно концепції, визначає тип економіки.

Ця концепція не змогла подолати подвійного тлумачення поняття «гуманітарної сфери», а відтак і гуманітарної безпеки, хоча й наближалася до західного розуміння, де «humanitarian security» – комплекс дій, що стосуються екології, медицини, охорони

здоров'я і боротьби з голодом. У вітчизняній науковій думці все-таки перемагає акцент на духовності як складовій гуманітарної сфери. Українські дослідники досить часто відокремлюють гуманітарну політику від політики держави у економічній та соціальній площині, однією з проблем державного розвитку вважаючи те, що «українські реформатори» «свідомо чи підсвідомо пов'язували мету модернізації або зі збільшенням матеріального споживання, або з формуванням інститутів, притаманних сучасному ринковому суспільству. При цьому досить часто питання розвитку освіти, науки, культури, світоглядно-патріотичного виховання не артикулювалися як ключові в межах реалізації державної політики» [2].

Перелік сфер, що можуть бути означені як види безпеки в межах гуманітарного напряму державної політики, на думку О. Дзьобаня, може бути суттєво розширений [4, с. 11]. До числа таких підвидів гуманітарної безпеки дослідник відносить, зокрема, продовольчу безпеку, під якою розуміє наявність харчових продуктів в достатній кількості та за цінами, за якими населення може їх придбати. Екологічну безпеку визначають гарантії захисту від можливого екологічного лиха, а також стабільний стан довкілля, його придатність для проживання людини, наявність чистої води і повітря, безпечної для здоров'я їжі тощо.

З екологією тісно пов'язана проблема захисту здоров'я, яка, однак, включає в себе і необхідність протиепідемічних, санітарно-гігієнічних заходів, а також доступність медичних послуг, наявність необхідних препаратів та засобів лікування і профілактики захворювань, поширення валеологічних знань та утвердження здорового способу життя, передовсім, серед молоді.

В окремих видів безпеки може бути виділена, на думку сучасних вітчизняних дослідників, і особиста безпека людини, під якою слід розуміти захищеність від насильства, неправомірного примусу, цинізму, образ власної гідності і т.ін.

Згідно чинної Конституції і законів України, головними орієнтирами політики безпеки є, з одного боку, національні інтереси, що спираються на цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади, та, з іншого боку, цінності загальнолюдські, в центрі яких стоять інтереси соціального індивіда. Ці орієнтири, за певних умов, доповнюють один одного, але досить часто вступають і в суперечність між собою при виробленні єдиної державної політики, скажімо, у питаннях мови, освіти, громадянства, військового обов'язку та ін.

Зіткнення інтересів та протиставлення цінностей вже саме по собі є джерелом нестабільності та загрозою національній єдності, що становить одну з головних небезпек державного існування будь-якого народу. Такого роду конфлікти, що мають світоглядно-психологічне підґрунтя, проектується також на внутрішньополітичні процеси та суттєво впливають на зовнішньополітичне позиціонування країни і її роль в міжнародних відносинах. Тому питання гуманітарної безпеки тісно пов'язане з багатьма сферами політики і проблемами національної безпеки в цілому.

Ця суперечність є проблемою не лише України, як порівняно молодій демократії та спільноті, що, попри тривалу й багату національну історію, тільки наприкінці 20-го сторіччя здобула державний суверенітет і незалежність. Подібні проблеми виникають і в країнах, що мають сформовану національну самосвідомість та значний досвід політичного самоврядування.

У сучасному світі, на думку вітчизняного дослідника О. Полторакова, відбувається стрімка еволюція поняття національної безпеки, що відходить від уявлення про необхідність обслуговувати лише інтереси держави та наголошує на необхідності поєднувати в практичній політиці інтереси особи, держави і суспільства [10, с. 99].

Загальнолюдські цінності, з одного боку виступають як противага зазіханням на права і свободи особи чи групи в контексті реалізації національних інтересів, вимог

ідеології чи інших форм інтелектуального, культурного чи юридичного примусу, до якого вдається суспільство і держава для забезпечення своїх інтересів. З іншого боку, гуманітарні пріоритети є тим чинником, який сьогодні суттєво обмежує можливості й засоби реалізації своїх інтересів окремою державою як суб'єктом міжнародних відносин.

Значення, якого набувають гуманітарні пріоритети в сучасній міжнародній політиці, дозволяє деяким дослідникам говорити про формування «міжнародного режиму гуманітарної безпеки» [10, с. 94]. Адже загально-декларативні міжнародні документи у сфері захисту прав людини були згодом доповнені угодами і зобов'язаннями, що досить жорстко визначають механізми дотримання відповідних положень, у тому числі, й силовими методами.

Таким чином, як вітчизняна політологічна думка, так і законодавство дозволяють виділити гуманітарну безпеку в окремий напрям державної політики, але не дають достатньо вичерпної відповіді на питання про її зміст та основні пріоритети.

Хоча поняття гуманітарної безпеки прямо не визначено законом, аналіз документальної бази, що регулює політику національної безпеки, свідчить про дедалі більшу увагу до сфери гуманітарної безпеки в державних стратегіях. Це постає з порівняння стратегій національної безпеки України 2007 і 2015 років. Зокрема, у документі 2007 року, одним із нагальних завдань політики національної безпеки визначається «збереження і розвиток духовних і культурних цінностей українського суспільства, зміцнення його ідентичності на засадах етнокультурної різноманітності» [11]. Також важливо, що в цьому документі фігурує «забезпечення інтеграції до Європейського Союзу» як умова реалізації цього та інших завдань національної безпеки. Але ризики і загрози національній безпеці України зі сфери гуманітарної політики в цьому документі не постають окремим блоком – окремо згадуються такі, що пов'язані з трудовою імміграцією українців та загалом неефективністю державної політики у сфері міграції (сформульовані як «безпосередні зовнішні виклики»), загостренням конфліктів у міжетнічних та міжрелігійних відносинах та неадекватністю реагування на них (визначаються як проблема «недостатньої ефективності державної влади») та, окремим блоком, - недостатній рівень науково-технологічного розвитку.

Відповідно, серед ключових завдань політики національної безпеки у цьому документі виділено «створення сприятливих умов для зміцнення єдності українського суспільства на основі європейських демократичних цінностей; реалізація комплексу заходів державної політики, спрямованих на консолідацію українського суспільства та пошук загальнодержавного консенсусу щодо ключових питань розвитку держави; усунення бар'єрів культурного, конфесійного, мовного, регіонального характеру на основі безумовного дотримання конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина; забезпечення пріоритетності всебічного розвитку й підтримки української культури та української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України; гарантування вільного розвитку, використання і захисту російської, інших мов національних меншин України, сприяння вивченню мов міжнародного спілкування.

У травні 2015 року Рада національної безпеки і оборони оприлюднила нову Стратегію національної безпеки і оборони України (підготовлена спільно з НІСД), яка визначає до 2020 року пріоритети державної політики у сфері національної безпеки [12]. Серед цілей визначено «утвердження прав і свобод людини і громадянина, забезпечення нової якості економічного, соціального і гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО. А також «захист національних інтересів у гуманітарній сфері».

Цей документ став відповіддю на реальні загрози державному суверенітету та передбачає відновлення територіальної цілісності держави. Серед загроз визначено

«інформаційно-психологічну війну, приниження української мови і культури, фальшування української історії, формування російськими засобами масової комунікації альтернативної до дійсності викривленої інформаційної картини світу» [12], а також окрема увага приділяється інформаційним загрозам. Гуманітарна сфера як об'єкт політики безпеки розглядається здебільшого у контексті інформаційної безпеки, що зумовлено такими зовнішніми загрозами, як інформаційна агресія Російської Федерації.

В альтернативній стратегії національної безпеки, запропонованій Благодійним фондом «Майдан закордонних справ», досить слушно запропоновано більше уваги приділяти внутрішнім загрозам, які й стали детонаторами зовнішньої агресії: «анексія Криму та російська воєнна агресія на Донбасі стали можливими саме внаслідок критичного послаблення української держави зсередини, принципи моралі та справедливості в управлінні державою виявилися порушеними, а сама форма існування держави на чолі з діючою елітою отримала назву «режим внутрішньої окупації» [1].

Результати дослідження демонструють, що на сьогодні науково-аналітичну базу питання гуманітарної сфери як об'єкта політики національної безпеки становить доробок українських авторів, що має практичне застосування у концепціях та стратегіях національної безпеки. Значної деталізації та уточнення потребує уніфікація понять та дефініцій української гуманітарної політики з зарубіжними концепціями гуманітарної сфери. Критичним є те, що поняття гуманітарної безпеки не визначене законодавчо, бракує Концепції гуманітарної безпеки.

Отже, аналіз поняття «гуманітарної безпеки» у науковому та політичному дискурсі України свідчить про дискусійність цього питання та штучне обмеження гуманітарної сфери як об'єкта національної безпеки, що перешкоджає комплексному вирішенню існуючих проблем. Концептуалізація поняття «гуманітарної безпеки» дозволить побудувати більш цілісну стратегію забезпечення національних інтересів в гуманітарній сфері.

Дослідження гуманітарної сфери як об'єкта політики національної безпеки є важливим і перспективним з огляду на загрози та ризики національній безпеці України, що дедалі більше поширюються в гуманітарній сфері. Для України це дослідження має особливу вагу у зв'язку з поточною зовнішньополітичною ситуацією та нагальною необхідністю становлення системи забезпечення національної безпеки держави. Означення проблем гуманітарної сфери та визначення їх подолання є пріоритетним завданням для науки і перспективою для аналізу і дослідження національної безпеки та для розбудови системи її забезпечення.

Список використаної літератури

1. Благодійний фонд «Майдан закордонних справ». Стратегія національної безпеки України (альтернативна). – Луцьк : Християнське життя, 2016. – 432 с. ; Blahodiinyi fond «Maidan zakordonnykh sprav». Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy (alternatyvna). – Lutsk : Khrystyianske zhyttia, 2016. – 432 s.

2. Виклики та загрози гуманітарній безпеці Української Держави : зб. наук.-експерт. матер. / за заг. ред. С. І. Здіорука. – Київ : НІСД, 2015. – 103 с. ; Vyklyky ta zahrozy humanitarnii bezpetsi Ukrainskoi Derzhavy : zb. nauk.-ekspert. mater. / za zah. red. S.I. Zdiorka. – Kyiv : NISD, 2015. – 103 s.

3. Гуманітарна політика Української держави в новітній період : моногр. / за ред. С. І. Здіорука - Київ : НІСД, 2006. – 403 с. ; Humanitarna polityka Ukrainskoi derzhavy v novitnii period : monohr. / za red. S. I. Zdiorka - Kyiv : NISD, 2006. – 403 s.

4. Дзьобань О. П. Національна безпека в суспільствах транзитивного типу / О. П. Дзьобань. – Харків : НАУ ім. М.Є. Жуковського «ХАІ», 2004. – 292 с. ; Dzoban O.P. Natsionalna bezpeka v suspilstvakh tranzitivnoho typu / O. P. Dzoban. – Kharkiv : NAU im. M.Ie. Zhukovskoho «KhAI», 2004. – 292 s

5. Про основи національної безпеки України [Електронний ресурс] : Закон України від 19 червня 2003 року № 964-IV. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15> ; Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Elektronnyi resurs] : Zakon Ukrainy vid 19 chervnia 2003 roku № 964-IV. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

6. Конституційний транзит в Україні: моделі, алгоритми та перспективи : матеріали засідання «круглого столу», 19 листоп. 2010 р. / за заг. ред. О. А. Фісуна – Харків : Золоті сторінки, 2010. – 60 с. ; Konstytutsiinyi tranzyt v Ukraini: modeli, alhorytmy ta perspektyvy : materialy zasidannia «kruhloho stolu», 19 lystop. 2010 r. / za zah. red. O.A. Fisuna – Kharkiv : Zoloti storinky, 2010. – 60 s.

7. Концепція гуманітарного розвитку України [Електронний ресурс] : Проект від 14.03.2008 р. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/table/koncsep.htm> ; Kontseptsiiia humanitarnoho rozvytku Ukrainy [Elektronnyi resurs] : Proekt vid 14.03.2008 r. – Rezhym dostupu : <http://old.niss.gov.ua/table/koncsep.htm>

8. Національна безпека України 1994-1996 рр. : наукова доповідь НІСД / Редкол. : О.Ф. Белов (голова) та ін. – Київ : НІСД, 1997. – 197 с. ; Natsionalna bezpeka Ukrainy 1994-1996 rr. : Naukova dopovid NISD / Redkol. : O.F. Bielov (holova) ta in. – Kyiv : NISD, 1997. – 197 s.

9. Онищенко О. Загальнолюдські цінності – історична платформа цивілізації майбутнього / О. Онищенко // Наука. Влада. Політика / редкол. : М.І. Михальченко (гол.) та ін. – Київ : Знання України, 2008. – С. 67-75 ; Onyshchenko O. Zahalnoliudski tsinnosti – istorychna platforma tsyvilizatsii maibutnoho / O. Onyshchenko // Nauka. Vlada. Polityka / redkol. : M. I. Mykhalchenko (hol.) ta in. – Kyiv : Znannia Ukrainy, 2008. – S. 67-75

10. Полтораков О. Ю. Безпека держави та безпека суспільства: специфіка політичного взаємовпливу в національному та європейському контекстах : моногр. / О.Ю. Полтораков. — Київ : LAT & K, 2009. – 300 с. ; Poltorakov O. Yu. Bezpeka derzhavy ta bezpeka suspilstva: spetsyfika politychnoho vzaiemovplyvu v natsionalnomu ta yevropeiskomu kontekstakh : monohr. / O. Yu. Poltorakov. — Kyiv : LAT & K, 2009. – 300 s.

11. Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється» [Електронний ресурс] : Затверджено Указом Президента України від 12 лютого 2007 року №105). – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/105/2007> ; Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy «Ukraina u sviti, shcho zminiuietsia» [Elektronnyi resurs] : Zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 12 liutoho 2007 roku №105). – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/105/2007>

12. Стратегія національної безпеки України (Затверджено Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>; Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy (Zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 26 travnia 2015 roku № 287). [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

Стаття надійшла до редакції 10.12.2016 р.

I. Karih

HUMANITARIAN SPHERE AS AN OBJECT OF SECURITY POLICY

One of the urgent problems of Ukrainian political science discourse is the question of the definition of "humanitarian security" and the highlight of humanitarian sphere as an object of national security. Information and ideological aggression, internal and external migration led to the transformation of the humanitarian sphere issues, search tools to influence the educational and scientific sphere, culture and religion. The article proposes to focus on the humanitarian sector of society as a subject of national security policy.

The author presents an analysis of the main approaches to the problem presented in the scientific literature and legal framework. The conceptualization of the term "humanitarian

security" is seen by the approaches and views of Ukrainian scholars O. Dzoban, O. Onyshchenko, O. Poltorakov, in the works of the National Institute for Strategic Studies. The practical implementation of the theoretical approaches to the humanitarian problems of the Ukrainian society is seen by the example of the National Security Strategies in 2007 and 2015.

The both Ukrainian political scientists and the law allow to distinguish humanitarian security in a special direction of governmental policy, but don't propose enough complete answer to the questions about its content and the main priorities. The analysis of the concept of "humanitarian security" in Ukrainian scientific and political discourse indicates the controversy of this issue and artificial limitation of humanitarian sphere as an object of national security, which blocks the integrated solving of the existing problems. Conceptualization of the term "humanitarian security" will build a more coherent strategy for protection of national interests in the humanitarian sphere.

Further studies of the humanitarian sphere as an object of national security policy is important and promising in view of the threats and risks to national security of Ukraine, which is increasingly spread in the humanitarian sphere.

Keywords: *humanitarian sphere, humanitarian security, social policy, national security.*

УДК [323.23:654.19]:324(73)

П.М. Катеринчук

РОЛЬ НОВИХ МЕДІА У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ: РЕЦЕПЦІЯ ДОСВІДУ США

У статті досліджується роль нових медіа у виборчих процесах Сполучених Штатів Америки як інструмент політичного маніпулювання та політичної мобілізації.

Автор приходить до висновку, що виборчі кампанії у США засвідчили досі недооцінені можливості нових медіа на політичний процес та констатує, що посилення позицій глобального інформаційного простору створює загрози не лише інформаційній безпеці, але й зумовлює накопичення масиву недостовірної інформації, котра часто стає визначальною у формуванні політичних симпатій та прийнятті політичних рішень.

Ключові слова: *нові медіа, політична мобілізація, новинні сайти, Б. Обама, Д. Трамп, Х. Клінтон.*

Розвиток сучасного суспільства неможливий без існування ефективної системи масової соціальної комунікації. Комунікація нами розуміється як соціально обумовлене явище, основною функцією якої є вплив на аудиторію через зміст інформації, яка передається. У цьому контексті варто навести визначення цього феномену російським дослідником В. Олешко, який зазначив, що «масова комунікація – це цілісний процес, який поряд з інформацією (змістовний аспект) включає у себе також мовно-символічні форми вираження, технічні канали та сучасні, постійно змінювані форми вияву, обробки, збереження та поширення інформації» [1, с. 33-34].

Масова комунікація розглядається як опосередковане спілкування з використанням засобів масової інформації, оскільки безпосереднє спілкування передбачає велику, але не масову аудиторію та прямий контакт і взаємодію учасників комунікації. У зв'язку зі збільшенням чисельності аудиторії та складності організації зворотного зв'язку у масовій комунікації акцент робиться не на взаємодії, а саме на впливові. Ця особливість масової комунікації обумовлює її поширення у соціально-політичному середовищі та